

Blaž Ilc

Igor Lukšič: Politična kultura: Političnost morale. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, zbirka Politični procesi in institucije, 2006 109 strani (ISBN 961-235-249-6), 15 evrov

Politična kultura, ki je osrednja tematika istoimenske knjige avtorja Igorja Lukšiča, se v slovenskem političnem prostoru kot koncept v večini primerov pojavlja in uporablja nerefektirano ter v specifični obliki. Pogosto nastopa kot moralni kvalifikator za (ne)delovanje v politiki v okviru manihejskega pogleda na politično delovanje, kjer se delovanje posameznih akterjev deli na moralno dobro in slabo oz. politično kulturno in nekulturno. Knjiga I. Lukšiča poskuša preseči takšno dojemanje koncepta, njegovo nerefektiranost, njegovo domnevno neločenost od moralnosti ter pokaže njegovo uporabnost za analizo slovenskega političnega prostora.

Knjiga je razdeljena na dva dela. Avtor se v prvem spopade s konceptualizacijo politične kulture ter z razmerjem med sfero politike in sfero morale ter vnosom pojma politična kultura v politologijo, ki določa način njegove uporabe in vsebino v različnih političnih okoljih. V drugem delu knjige je predhodna konceptualizacija uporabljena za analizo politične kulture v slovenskem političnem prostoru.

Prvi nastavek za teoretsko zamejitev politične kulture avtor najde v razmišljanjih antičnih grških filozofov. Za avtorjevo konceptualizacijo so pomembne predvsem ideje o nujni komplementarnosti politične ureditve s politično kulturo, o ločitvi politike in morale v smislu razlikovanja med dobrim državljanom in dobrim človekom ter nereduciranosti političnega/politike le na javno sfero. Predvsem razmerje med politiko in moralno je v avtorjevem razmišljanju ključno, saj meni, da je mesto politične kulture pred njenim pojavom zapolnjevala morala. Pri opredelitvi razmerja se avtor opre predvsem na ideje Machiavellija in Hegla, pri čemer ključno vlogo igra predvsem Heglov koncept lepe duše kot metafore za moralno zavest in posledično moralizirajočo politiko. Lepa duša je opredeljena kot antipod dejanskega političnega delovanja, ki vsako politično delovanje dojema kot skrajno negativno, kot manipulacijo nespremenljive ahistorične politične stvarnosti. Zavedanje o nujnosti ločitve sfer politike in morale je za avtorja izhodišče za dejansko politično delovanje, prek katerega se politični cilji lahko uresničijo. Razvitost specifične politične kulture naj bi se tako merila z vatlom uresničitve političnih ciljev.

Nadaljnjo zamejitev politične kulture kot analitičnega koncepta pa avtor osmisli prek analize vnosa koncepta v politologijo ter prek kritične refleksije uporabe in opredelitev koncepta v ključnih delih politologov druge polovice 20. stoletja. Vse od vnosa politične kulture v politologijo ima ta koncept eno ključnih vlog v zahodni politologiji ter je nazoren primer neločljivosti oblasti in vednosti. Uporabljal se je namreč kot orodje razvrščanja političnih skupnosti in je kot tak v veliki meri zamenjal civilizacijo kot koncept, prek katerega se poudarja lastna superiornosti, in sicer tako anglo-ameriška (Almond) kot zahodnoevropska (Lijphart in Lehbruch). Problem pa ni samo uporaba izraza, temveč tudi vsebina, saj je politična kultura reducirana na mnenja in percipirane vrednote. Po avtorju je politična kultura berljliva le iz celotnega političnega procesa, v katerem dobiva politično življenje svoj pomen. Politično kulturo tako tvorijo vzorci obnašanja v celotni politiki, ne samo znotraj meja ene države.

Avtor teoretsko osmišljanje zaključuje z opredelitvijo politične kulture kot zelo odprnega vzorca političnega obnašanja, ki ne glede na trenutno vladajočo ideologijo v daljšem časovnem obdobju prevladuje v določeni politični skupnosti. To trdoživost avtor na koncizen način prikaže v analizi slovenske politične kulture.

Izhodišče, ki ga avtor pri preučevanju politične kulture na Slovenskem izpostavi, je, da je ta korporativna. Slovenija naj bi bila tako družba, v kateri se nahajajo tri politične kulture, organizirane v bolj ali manj trdne korporativne bloke s specifično strukturo, identiteto in načinom

delovanja. Ti trije korporativno organizirani stebri so katoliški, socialistični in liberalni, ki jih avtor analizira tako diahrono (v smislu njihove historične geneze) kot sinhrono (v smislu njihovih sodobnih pojavnih oblik).

Avtor genezo in prevladovanje korporativizma na Slovenskem neločljivo poveže z dominantno vlogo RKC v družbi ter na drugi strani šibkega meščanstva in neobstoječemu plemstvu, kar naj bi onemogočilo razvoj liberalne politične kulture, ki je za I. Lukšiča v določenih pogledih (liberalni posameznik) ideal. Temeljni zgodovinski trenutek naj bi bil predvsem protireformacija, ki naj bi preprečila vzpostavitev strpne politične kulture na eni strani, po drugi strani pa naj bi ovirala razvoj slovenske nacije in nacionalne države, katere temelje so postavili slovenski protestantje. Cerkev se je s protireformacijo utrdila kot edina višja politična institucija, edino mesto občega na Slovenskem. Predvsem to velja za vasi, ki so na Slovenskem dolgo časa igrale vlogo edinega relevantnega političnega prostora. Lokalizem je pri tem naslednja ključna značilnost slovenske politične kulture. Ta gradi na konkretnem posamezniku (vaščanu), ki je osnova korporativne države, tj. države, upravljane s strani korporacij, v katerih vsak posameznik igra točno določeno vlogo, s čimer se politični prostor za druge bloke izjemno zoži. Hegemonija RKC in katoliškega bloka kot prvega organiziranega bloka na Slovenskem je bila načeta šele v 19. stoletju, zlomljena pa med 2. svetovno vojno, ko je RKC izgubila svojo prevlado. Ključno vlogo pri tem je imel socialistični blok, ki pa se je moral prilagoditi slovenski politični kulturi in tudi sam svojo ideologijo v praksi opreti na obstoječe korporativistične strukture. Z zmago Osvobodilne fronte je cerkev na mestu hegemonskega družbenopolitičnega akterja zamenjal delavski razred. Za slovensko politično kulturo je po I. Lukšiču to obdobje ključno predvsem zaradi tolerančne revolucije, ki je omogočila preživetje obeh strani prek ločitve cerkve od države ter umika cerkve iz operativne politike. Na drugi strani pa se je okrepila državotvorna zavest in vzpostavila nacionalna država, ki je bila bistven korak naprej k novi samostojni slovenski državi, uresničeni leta 1991.

V nasprotju s prevladujočim pogledom na socialistično obdobje kot neke diskontinuitete v demokratičnem razvoju slovenskega političnega prostora avtor to obdobje osmisli kot močno kontinuiteto antistrankarskih in antiparlamentarnih sentimentov, dominantnih v slovenski politični kulturi, ki se tudi po letu 1991 niso spremenili. Antistrankarski sentiment je lepo viden v nenehnem izogibanju pridevniku *strankarski* v slovenskem političnem prostoru (t. i. nadstrankarski kandidati in gibanja), v katerem prevladuje moralna forma presojanja ter posledično čaščenje nedelovanja, v negativni opredelitvi strankarstva v ustavi, kot tudi v vzpostavljanju strank kot stanovskih organizacij. Diskontinuiteto sodobnega slovenskega političnega prostora predstavlja po avtorju vzpostavitev pluralističnega korporativizma, v katerem noben od blokov dolgoročno ne prevlada in v katerem je kljub ostrim nesoglasjem sobivanje neizbežno.

Težava sicer zanimive analize blokov je privzemanje, da v sodobnem političnem prostoru taka natančna ustebrenost v tri bloke dejansko obstaja, predvsem zaradi prepletenosti blokov, ki jo avtor sicer zazna, vendar je ne analizira. V luči globalne hegemonije tržne ekonomije in liberalne demokracije, obeh temeljnih elementov liberalizma, ki sta ju ponotranjila tako socialistični kot katoliški blok, je vprašljiv tudi obstoj samostojnega liberalnega bloka. Vendar pa prav analiza stebrov slovenskega korporativizma razkriva izjemno pomemben uvid v na prvi pogled paradoksalno povezanost neoliberalizma in neokonzervativizma, ki se medsebojno podpirata v smislu zagovarjanja ekonomske liberalizacije, privatizacije, deregulacije ter ponujanja instantnih depolitiziranih in demagoških rešitev družbenih problemov. V luči tega uvida zveni avtorjeva rešitev za preseganje percipiranega utrjevanja blokovskih rešitev v obliki velikih političnih koalicij nezadostna, saj se problema nujnosti korporativnih elementov (nacionalizem, ksenofobija) za neoliberalni sistem postsocialne države ne dotakne. Zato dojemanje korporativnih struktur kot predragih in nefleksibilnih zgreši njihovo strukturno nujnost v okviru sodobne politične kulture. To pa ne pomeni, da je potrebno sedanje stanje slovenske politične kulture, ki v marsičem sledi sodobni globalni politični kulturi, privzeti kot nespremenljivo in dano. Prav v tem pogledu je Lukšičevo delo zelo pomembno, saj poskuša tako prek osmišljanja koncepta politične kulture kot

tudi prek analize slovenske politične kulture vzpostavi prostor za alternativo obstoječi moralistični slovenski politični kulturi. Delo je tako pomembno prav zaradi poskusa misliti alternativno v razmerah sprejemanja danega kot nespremenljivega.

Tamara Besednjak

Clive Hamilton: Fetiš rasti. Ljubljana: Krtina, 2007
216 strani (ISBN 978-961-6174-94-7), 17 evrov

Clive Hamilton v delu *Fetiš rasti* ostro kritizira današnjo družbo, gospodarsko ureditev sveta, potrošnja, zlaganost, brezdelnost in predvsem brezcilnost potrošniško naravnane človeka. Avtor je slovenski javnosti relativno neznan. Gre za avstralskega misleca, katerega predmeti obravnave so predvsem kapitalizem in potrošništvo, kritičen pa je tudi do politike prostega trga in socialne neenakosti.

Avtor je v knjigi najprej kritičen do fetiša gospodarske rasti, sledijo pa teme rast in blaginja, identiteta, napredek, politika ter delo in okolje. V delu je kot edina rešitev za ljudi in okolje, ki jih uničuje fetiš gospodarske rasti, prikazana odpoved fetišizaciji in vzpostavitev tako imenovane postrastne družbe (post-growth society).

C. Hamilton v začetnem poglavju kot temeljni vir nezadovoljstva sodobnega človeka razume nebrzdano potrošnja, desetletja prikazovano kot kazalnik blagostanja in vir vsega dobrega. Dejstvo je, da so se v obdobju po 2. svetovni vojni dohodki ljudi, živečih v "zahodnih" državah, zelo povečali. To je zanje pomenilo prehod v stanje blaginje, ki ob ugodni gospodarski rasti obljublja še boljše rezultate. Avtor ugotavlja, da je postala preokupacija političnih strank z gospodarsko rastjo skupna točka vseh političnih opcij. Večja, kot je gospodarska rast, bolje je za državo in potemtakem tudi za posameznike. Kazalniki blaginje neke države so izraženi v količniku BDP-ja, avtor pa nas hkrati opozori tudi na meritve tako imenovanega kazalnika pristnega napredka GPI, katerega rezultati kažejo, da je v večini najbolj razvitih držav veliko ljudi nezadovoljnih s svojim življenjem. Ljudje namreč zelo veliko časa preživijo v službah in zasluženi denar porabljajo za stvari, ki jih niti ne potrebujejo, pri tem pa pozabljajo nase, na spletnje socialnih vezi, brez katerih posameznik ne more živeti. Svoje frustracije nato skrivajo in utapljajo v različnih potrošniških dobrinah in vedno novih identitetah, ki si jih lahko s svojim denarjem privoščijo. C. Hamilton omenja "fabriciranje" identitet v današnjem svetu kot enega od virov nezadovoljstva. Res je, prikladno je živeti v svetu fluidnosti, kjer lahko z nošenjem ene blagovne znamke izrekaš eno izjavo, ko se preoblečeš v drugo, pa zamenjaš tudi izjavo. Ljudje so po avtorjevem mnenju naveličani tega početja, čeprav je danes marketing v središču pozornosti proizvajalcev dobrin. Ideologiji prostega trga, ki jo je navrgla levica, je po avtorjevem mnenju "odzvonilo". Težava pa je v tem, da zanjo ni dobre alternative. Anthony Giddens je sicer vpeljal politiko tretje poti, ki stremi k sintezi politik levice in desnice, pa vendar je C. Hamilton do te politike neprizanesljiv. Meni, da gre za precej neposrečen poskus, da bi ljudi prepričali, da je ključ za rešitev vseh njihovih težav ravno v gospodarski rasti in prevladi trga. Ljudje pa se vedno bolj zavedajo, čeravno jih politiki prepričujejo v nasprotno, da je gospodarska rast tista, ki najbolj uničuje njih same in okolje, v katerem živijo.

S prisilo materialnega preživetja se večini ljudi v "zahodnem" svetu ni več treba ukvarjati in zato postaja delo dejavnost, namenjena izpolnjevanju človekovega potenciala. Če že zavržemo gospodarski okvir plačanega dela, pa lahko avtorju vendarle sledimo v njegovem razmišljanju, da je mogoče izenačiti plačano in neplačano delo kot enako pomembno. Gledano s tega stališča, lahko postaneta ti dve obliki dela enakovredni obliki samoustvarjalne dejavnosti. V takem pol-